

The Journal of Academic Social Science Studies

International Journal of Social Science

Volume 5 Issue 3, p. 315-325, June 2012

**DEĞER EĞİTİMİNDE KARİKATÜR KULLANIMI:
İLKÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNİN ŞEFKAT VE MERHAMET
DEĞER ALGILARININ BELİRLENMESİ**

*USE OF CARTOONS IN VALUES EDUCATION: IDENTIFYING PRIMARY
SCHOOLS' STUDENTS PERCEPTIONS OF AFFECTION AND MERCY VALUES*

Yrd. Doç. Dr. İsmail YÜKSEL

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü

Yrd. Doç. Dr. Abdullah ADIGÜZEL

Harran Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü

Abstract

This study aims at identifying primary school students' perceptions of affection and mercy values by use of a cartoon. The study group consisted of 73 5th grade primary school students was identified via maximal variation sampling a purposefull sampling strategy in qualitative inquiry approach. The data of the study were collected through a study sheet including five open ended questions germane to the cartoon. The results showed that almost all the students perceived the right message in the cartoon. Most of the students stated that the man in the cartoon fell from affection, mercy and zoolatry. Moreover, about half of the students depicted that they would have restrained the man from swatting, if they were there. Finally, findings manifested taht the man in the cartoon cannot describe the word mercy and that this word is trivia for him.

Key Words: Use of cartoons in education, Values education, Affection, Mercy,

Öz

Bu çalışma, ilköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin şefkat ve merhamet değer algılarının karikatür yoluyla belirlemeyi amaçlamaktadır. 73 ilköğretim beşinci sınıf öğrencisinden oluşan çalışma grubu nitel araştırma yaklaşımı içinde yer alan amaçlı örnekleme yöntemlerinden maksimum çeşitlilik örnekleme yapılarak belirlenmiştir. Araştırmada verileri, karikatürle ilgili beş açık uçlu soruyu içeren çalışma yapırağı aracılığıyla toplanmıştır. Bulgular öğrencilerin hemen hemen tamamının karikatürdeki mesajı doğru olarak algıladıklarını ortaya koymuştur. Öğrencilerin çoğu karikatürdeki adamın bu davranışı ile şefkat ve merhametini, hayvan sevgisi duygusunu kaybettiğini belirtmişlerdir. Ayrıca öğrencilerin yarısına yakını orada olsaydım adamın foka vurmasını engelledim şeklinde görüş belirtmişlerdir. Öğrencilerin yarısından fazlası karikatürdeki adam için merhamet kelimesini tarif demeyeceğini ve merhametin bu adam için önemsiz olduğunu belirttikleri görülmüştür.

Anahtar Sözcükler: Eğitimde karikatür kullanımı, Değerler eğitimi, Şefkat, Merhamet,

1) Giriş

Son yıllarda tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de toplumda şiddet, güvensizlik, kötü alışkanlıklar, saygı, sevgi eksikliği, hoşgörü gösterememe gibi davranışlarda büyük bir artış gözlenmektedir. Bu olayları gerçekleştiren kişilerin değerler konusunda yeterince eğitilemedikleri anlaşılmaktadır. Toplumsal yapıdaki insani değerlerin azalması gelecek toplumlar için önemli bir tehdit oluşturabilir. Çünkü değerler, toplumu oluşturan bireylere, nelerin önemli olduğunu, nelerin tercih edilmesi gerektiğini ve kısaca nasıl yaşanılması gerektiğini belirtir. Temel insani değerleri benimsemiş bireyler yetiştirmek; aile, toplum ve okulun başlıca görevleri arasındadır. Değerlerin öğretimi eğitim programlarında farklı yaklaşımlarla el alınmaktadır (Doğanay, 2006; Ersoy, 2010). Hedeflenen özelliklerin öğrenciye kazandırılmasında işe koşulacak yöntem ve tekniklerin seçimi önem arz etmektedir. Öğrencinin düşünme becerilerinin kullanılması ve geliştirilmesine yönelik etkinlikler ve bu etkinlikler içerisinde kullanılacak yöntem ve teknikler başarı üzerinde etkili olabilmektedir (Çalışkan, 2005; Sönmez, 2008). Bunun yanında derste kullanılan materyaller de ders başarısı üzerinde etkili olmaktadır (Başak, 2002; Eşgi, 2006; Seferoğlu, 2006).

İlköğretimde derslerde kullanılabilecek pek çok materyal bulunmaktadır. Bunlar arasında karikatürlerin önemli bir değeri vardır. Karikatür, öğrencilere kavramların doğru ve eğlenceli bir şekilde kazandırılmasında kullanılabilecek bir materyaldir. Karikatürde ve mizahi anlatım vazgeçilmez unsurdur (Arık, 1998). Hedef kitleyi sadece güldürmek değil aynı zamanda düşündürmek de karikatürün temel hedefleri arasındadır. Karikatürde, genelde eleştirel bir bakış açısı vardır. Yaratıcılıkla ele alınan konunun, okuyucu tarafından eleştirel bir bakış açısıyla incelenmesi istenmektedir (Topuz, 1986). Karikatürde, karikatürist kendi bakış açısını yansıtmakla birlikte, okuyucunun da kendi fikir yapısını oluşturmasını beklemektedir. Öğretme-öğrenme sürecinde karikatür, görsellik sağlar, motivasyon verir, tartışma fırsatı yaratır (Özer, 1994). Bu nedenle özellikle son yıllarda karikatürler başta ilköğretim olmak üzere eğitimin tüm kademelerinde kullanılmaktadır (Beldiman, Jascanu, ve Carcel, 2011; Dalacosta, Paparrigopoulou-Kamariotaki, ve Pavlatou, 2011; Ersoy ve Türkkkan, 2010; Keogh, Naylor ve Wilson, 1998). Karikatürler eğitimde; okuma ve kelime becerisini geliştirme, problem çözme, düşünme becerilerini geliştirme, motivasyon sağlama, herkesçe doğruluğu kabul edilmiş bilimsel bilgilerin detaylandırılması ve bilimsel düşünceleri ulaştırılabilir kılmak amaçlı olarak kullanılmaktadır (Demetrulias, 1982; De Fren, 1988; Şaşmaz-Ören ve Ormancı,

2011). İlköğretim beşinci sınıf Türkçe dersinde öğrenci, karikatürde verilen mesajı algılar, Sosyal Bilgiler dersinde doğrudan verilecek beceriler arasında karikatür kullanımını da içeren görsel kanıt kullanma becerisi bulunmaktadır (MEB, 2005). Karikatürler öğrencilerin özellikle soyut ve karmaşık bulduğu sosyal ve doğa sorunlarının daha kolay çözümlenebilmesini, yorumlanabilmesini, somutlaştırılmasını kolaylaştırır (Kleeman, 2006). Karikatürün eğitimde kullanımının faydaları şöyle sıralanabilir:

1. Öğrencilerin konuya ilişkin ön öğrenmelerini belirleme.
2. Öğrencilerin gözlem yapma ve düşünme becerilerini geliştirme.
3. Öğrencilerin bilimsel bilgilerini gerçek yaşam koşullarına uygulama becerilerini geliştirme.
4. Öğrencilerin yazılı ve sözlü görüş açıklama, merak ve yaratıcılıklarını geliştirme.
5. Öğrencilerin yorum yapma becerilerini geliştirme.

Öğretmenler, karikatürü öğrencilerin konuya ilişkin ön bilgilerini ortaya çıkarmak, tartışma sürecini başlatmak, konuya öğrencilerin dikkatini çekmek, konunun araştırılmasını sağlamak ve öğrenilenleri değerlendirmek amacıyla kullanabilirler (Ersoy ve Turkkan, 2010; Eulie, 1969; Kabapınar, 2009; Kleeman, 2006). Öğrenme-öğretme sürecinde hazır karikatürlerin yanı sıra, öğrencilerden bir konuya ilişkin kendi karikatürlerini çizmeleri de istenebilir. Böylece, öğrenciler çizdikleri karikatürlerinde, kendi görüş ve değer sistemlerini savunma olanağı bulurlar. Değer kazandırmaya yönelik olarak yapılabilecek uygulamalara rehberlik etmek ve etkili bir değer eğitimi gerçekleştirmek ve bu yolla dürüst, hoşgörülü, birbirini seven, saygılı, şefkat ve merhamet duyguları gelişmiş çalışma azmine sahip bireylerden oluşan bir toplum oluşturmak için öğrencilerin sahip oldukları değerleri ve değerlerle günlük yaşam içerisinde nasıl karşılaştıklarını belirlemek önemli görülmektedir. Bu öneme binaen ilköğretim öğrencilerinin şefkat ve merhamet algılarının karikatürler yoluyla belirlenmesi amacıyla bu araştırma desenlenmiştir.

2) Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın temel amacı, ilköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin şefkat ve merhamet değer algılarının karikatürler yoluyla belirlenmesidir. Bu genel amaç doğrultusunda araştırmada şu sorulara yanıt aranmıştır:

1. Öğrenciler karikatürde gördüklerini yazılı olarak ifade edebilmekte midir?
2. Öğrenciler karikatürde verilen şefkat ve merhamet mesajını doğru tanımlayabilmekte midir?
3. Öğrenciler karikatürde verilen şefkat ve merhamet mesajına ilişkin hissettiklerini açıklayabilmekte midir?
4. Öğrenciler karikatürde verilen şefkat ve merhamet mesajına ilişkin kaybedilen değerleri açıklayabilmekte midir?
5. Öğrenciler karikatür aracılığıyla şefkat ve merhamet duygusunu kaybetmiş bir insanın, insanların gözünde ne kaybedeceğini açıklayabilmekte midir?

3) Yöntem

Araştırmanın Modeli

İlköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin şefkat ve merhamet değer algılarının karikatürler yoluyla belirlenmesini amaçlayan çalışma nitel araştırma deseninde yürütülmüştür.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubu nitel araştırmalarda sıklıkla başvurulan amaçlı örnekleme yöntemlerinden maksimum çeşitlilik örnekleme yapılarak belirlenmiştir. Bu örnekleme türünde amaç, genelleme yapmak değil, çeşitlilik arz eden durumlar arasında ortak ya da paylaşılan durumlar olup olmadığını ortaya koymaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Durum, araştırmacının “neden?” ve “nasıl?” sorularına odaklanarak “hedeflenen durumu” derinlemesine ve ayrıntılı olarak irdeleme istediğinde kullanılmaktadır (Yin, 2003). Bu kapsamda araştırma, 2011–2012 eğitim-öğretim yılı güz yarıyılında, Eskişehir-Şanlıurfa illerinden iki ilköğretim okulunda öğrenim gören gönüllü 73 ilköğretim beşinci sınıf öğrencisinin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Önce seçilen okul yönetimi ve araştırmaya katılan öğrencilerle görüşülmüştür. Görüşmede, çalışmanın amacı, konusu ve görüşme tekniği hakkında bilgiler verilmiştir. Çalışma iki okulda gerçekleştirildiği için bir okula (A okulu) 1-48 arası, diğer okula (B okulu) 49-73 arası numara verilmiştir. Çalışma kâğıtlarındaki her madde tek tek okunarak ortak düşünceler bir cevap altında kodlanmıştır.

Veri Toplama Aracı

Araştırma verileri, karikatür ve karikatürle ilgili beş açık uçlu soruyu içeren çalışma yaprağı aracılığıyla toplanmıştır. Açık uçlu sorular öğrencilerin karşılaştıkları durum hakkındaki görüşlerini belirlemek amacıyla kullanılmıştır. Araştırmada, şefkat ve merhamet duygusuna sahip olma değeri ve mesajını içeren yazısız bir karikatür seçilerek, öğrencilerin karikatüre ilişkin duygu ve düşüncelerini yazılı olarak açıklamalarına olanak sağlanmıştır. Araştırmada, çalışma yaprağında yer alan karikatür ve ilgili sorular aşağıda verilmiştir.

Şekil 1. Karikatür (Mark Lynch,2012)

1. Yukarıdaki resimde neler görüyorsun?
2. Resimdeki adamın bu işi yaparken kaybettiği değerler nelerdir?

3. Resimdeki adam merhamet kelimesini nasıl tarif ederdi?
4. Fotoğrafın çekildiği yerde siz olsaydınız ne yapardınız? Niçin?
5. Şefkat ve merhamet duygusunu kaybetmiş bir insan, insanların gözünde ne kaybeder?

Geçerlik ve Güvenirlik

Araştırmada geçerlik ve güvenilirliğin sağlanmasında aşağıdaki işlemler gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın iç geçerliğini (inandırıcılığını) artırmak için çalışma yaprağı hazırlanırken ilgili alanyazın incelemesi ve sınıf öğretmenleri görüşleri sonucunda konu ile ilgili kavramsal bir çerçeve oluşturulmuştur. Öğretmenler çalışma yaprağının öğrenci düzeyine uygun olduğunu ve şefkat mesajını içerdiği yönünde görüş bildirmişlerdir. Araştırma kapsamında belirlenen sınıf öğretmenleri veri toplama aracı olarak geliştirilen çalışma yaprağını bir ders saatinde öğrencilere uygulamıştır. Araştırmanın verileri Aralık 2011 ayı boyunca araştırmacılar tarafından toplanmıştır. Ayrıca yapılan içerik analizinde temalar, ilgili kavramları kapsayacak kadar geniş olarak belirlenmeye çalışılmıştır. Uygulama öncesi okulların yönetiminden izin alınmış ve sadece gönüllü olan öğrenciler araştırma kapsamına alınmıştır.

Araştırmanın dış güvenilirliğini (aktarılabirliğini) artırmak için araştırma süreci ve bu süreçte yapılanlar ayrıntılı bir şekilde açıklanmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda, araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama aracı, veri toplama süreci, verilerin çözümlenmesi ve yorumlanması ayrıntılı bir biçimde tanımlanmıştır. Araştırmanın dış güvenilirliğini (teyit edilebilirliğini) artırmak için araştırmacı, süreçte yapılanları ayrıntılı bir biçimde tanımlamıştır. Ayrıca elde edilen ham veriler ve kodlamalar başkaları tarafından incelenebilecek şekilde araştırmacı tarafından saklanmaktadır.

Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması

Toplanan verilerin analizinde, içerik analizi tekniğine başvurulmuştur. İçerik analizi yoluyla veriler tanımlanmış, verilerin içinde saklı olabilecek gerçekler ortaya çıkarılmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Verilerin analizine başlamadan önce öğrencilere verilen çalışma kâğıtları 1'den 73'e kadar sıralanmıştır. Çalışma iki okulda uygulandığı için bir okula (A okulu) 1-48 arası, diğer okula (B okulu) 49-73 arası numara verilmiştir. Çalışma kâğıtlarındaki her madde tek tek okunarak ortak düşünceler bir cevap altında kodlanmıştır. Toplanan verilere dayalı olarak tematik bir çerçeve oluşturulmuş, belirlenen temalara kodlar verilmiştir. Bu temalar ana başlıklar altında gruplandırılmıştır. Belirlenen bu ana temalar altında alt temalar oluşturularak her bir tema için frekans değerleri çıkarılmıştır.

4) Bulgular

Araştırmada bulgular, öğrencilerin; karikatürde neler gördükleri, karikatürdeki adamın bu işi yaparken kaybettiği değerler hakkında ne düşündükleri, karikatürdeki adamın merhamet tarifine ilişkin görüşleri, karikatürün olduğu yerde olsalardı ne yapacaklarını anlatan görüşleri, şefkat ve merhamet duygusu kaybetmiş birinin insanların gözünde kaybettiği değerlerin açıklandığı beş başlık altında oluşturulmuştur. Öğrencilerin her bir soruya verdikleri cevaplara göre frekans dağılımları yapılarak tablo haline getirilmiştir. Tablolar yorumlanıp öğrencilerin ifade ettiği görüşlerden örnekler belirtilmiştir.

Öğrencilerin Karikatüre İlişkin Algıları

Öğrencilerin karikatürde neler gördüklerine ilişkin görüşlerinden elde edilen veriler Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo1. Öğrencilerin Karikatürde Gördüklerine İlişkin Görüşleri

Ana Tema	Alt Temalar	f
Karikatürdeki Algılama Durumu	Mesajı Doğru	71
	Kısmen doğru	2
	Toplam	73

Araştırmaya katılan 73 öğrenciden 71’i karikatürdeki mesajı doğru algılamıştır. Kalan iki öğrenci ise karikatürdeki mesajı kısmen doğru algılamıştır. Aşağıdaki Karikatürdeki mesajı doğru algılayan dört öğrencinin görüşüne yer verilmiştir.

Bir adam sopasıyla fok balığına vuruyor (A21). Merhametsiz adam zavallı foka şiddet uyguluyor (A40). Bir hayvana eziyet etmeye çalışan bir adam görüyorum (B59). Artık insanların hayvanlara bir parça önem vermediğini görüyorum (B63). Adam fokü öldürmeye çalışıyor (A8).

Karikatürdeki mesajı kısmen doğru algılayan öğrenci görüşlerine ise iki öğrencinin görüşü örnek olarak verilebilir. *Bir adamın elinde sopa ve fok görüyorum (B71). Fok ve balıkçı görüyorum (A12).*

Elde edilen bulgulara göre öğrencilerin tamamına yakını karikatürdeki mesajı doğru algıladıkları görülmektedir. Öğrencilerin, karikatürdeki mesajı doğru algılamaları, diğer soruların yorumlanmasında kolaylık sağlayacaktır.

Karikatürdeki Adamın Kaybettiği Değerlere İlişkin Görüşler

Öğrencilerin karikatürdeki adamın bu işi yaparken kaybettiği değerler hakkında ne düşündükleri sorusuna ilişkin görüşlerinden elde edilen veriler Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Öğrencilerin Karikatürdeki Adamın Bu İşı Yaparken Kaybettiği Değerlere İlişkin Görüşleri

Ana Tema	Alt Temalar	f
Resimdeki adamın bu işı yaparken kaybettiği değerler nelerdir?	Şefkat ve merhamet	24
	Hayvan sevgisi	19
	İnsanlık duygusu	15
	Sevgi	9
	İlgisiz	6
	Toplam	73

Tablo 2 incelendiğinde, karikatürdeki adamın bu işı kaybederken kaybettiği değerlere ilişkin olarak araştırmaya katılan 73 öğrenciden 24’ü şefkat ve merhamet duygusunu, 19’ü hayvan sevgisini, 15’ insanlık duygusunu, 9’ü sevgi duygusunu kaybettiğini belirtirken, altı öğrenci ise durumla ilgili olamayan yanıtlar vermişlerdir. Sonuç olarak, karikatürdeki adamın “şefkat ve merhamet” ile “hayvan sevgisi” değerlerini kaybettiği söylenebilir. Konuyla ilgisiz yanıt veren öğrenci görüşlerine aşağıda iki örnek verilmiştir.

Belki fok balığı onun ektiği sebze ve meyveleri yiyor olabilir (B66). Foku öldürdüğü zaman tek başına kalacaktır (A32).

Karikatürdeki Adamın Merhameti Kelimesine Yaptığı Açıklamaya İlişkin Görüşler

Öğrencilerin karikatürdeki adamın merhamet kelimesini nasıl ifade edeceğine ilişkin görüşlerinden elde edilen veriler Tablo 3’de verilmiştir.

Tablo 3. Karikatürdeki Adamın Merhameti Tanımlama Biçimine İlişkin Öğrenci Görüşleri

Ana Tema	Alt Temalar	f
Resimdeki adam merhamet kelimesini nasıl tarif ederdi?	Hayvanlara şiddet uygulamaktadır.	19
	Tarif edemez.	18
	Birine acımamaktır.	17
	Merhamet önemsizdir	13
	Merhamet hayvanlara gösterilmez.	6
	Toplam	73

Tablo 3’e göre karikatürdeki adamın merhamet kelimesini nasıl tarif edeceklerine ilişkin araştırmaya katılan öğrencilerden 19’ü “hayvanlara şiddet uygulayarak”, 18’i “tarif edemez”, 17’si “ birine acımaktır”, 13’ü “merhamet önemsizdir” ve 6’sı “ merhamet hayvanlara gösterilmez” olarak görüş belirtmişlerdir.

Hayvanlara şiddet uygulamaktadır diye görüş belirtenlere şu görüşler örnek olarak verilebilir. “*Merhamet o adam için hayvanlara zarar verme anlamı taşır B(49)*”, “*Merhamet insanlara ve hayvana şiddet uygulamaktır (A26)*”, “*Hayvanları dövmek ve sevgi ile yaklaşmamak (A18)*”. Tarif edemez diyen öğrencilere örnek olarak, “*Merhamet diye bir şey bilmediği için tarif edemez (A35)*”, “*Merhamet kelimesini tarif edemezdi çünkü merhamet diye bir şey bilmiyor. Eğer bilseydi hayvanlara eziyet etmezdi, (B52)*”, “*Merhamet duygusunu tatmadığı için açıklayamaz (B54)*, *Merhamet duygusunu kaybettiği için açıklayamaz(A10)*” görüşleri gösterilebilir. Merhamet önemsizdir diye görüş belirten öğrencilere “*Merhamet onun gözünde normal bir kelimedir(A13)*” örnek gösterilebilir. Merhamet hayvanlara gösterilmez görüşüne örnek olarak “*Merhamet insanlara karşıdır, hayvanlara gösterilemez (A11)*”, “*İnsandan başkasına gösterilmeyen sevmeye duygusu A(41)*” ve “*Merhamet bu balığa olmaz bana olur (B73)*” gösterilebilir.

Siz Olsaydınız Ne Yapardınız Sorusuna İlişkin Görüşler

Karikatürdeki olayın gerçekleştiği yerde olsaydınız ne yapardınız sorusuna ilişkin öğrenci yanıtlarından elde edilen veriler Tablo 4’te verilmiştir.

Tablo 4. Öğrencilerin Karikatürdeki Olayın Gerçekleştiği Yerde Olsalardı Ne Yapacaklarına İlişkin Görüşleri

Ana Tema	Alt Temalar	f
Karikatürün çizildiği yerde siz olsaydınız ne yapardınız? Niçin?	Adamın foka vurmasını engellerdim	30
	Foka şiddet uygulamazdım	25
	Adamı uyarırdım	13
	Yardım isterdim	2
	Adamı döverdim.	2
	İlgisiz	1
	Toplam	73

Tablo 4 incelendiğinde karikatürdeki olayın gerçekleştiği yerde olsaydınız ne yapardınız sorusuna, araştırmaya katılan öğrencilerden 30'ü “adamın foka vurmasını engellerdim”, 25'i “foka şiddet uygulamazdım” 13'ü “adamı uyarırdım” ikisi, “yardım isterdim”, ikisi “adamı döverdim” ve birisinin yanıtı ise ilgisiz olarak belirtmiştir. İlgisiz olarak belirlenen öğrenci yanıtı “*Güzel bir poz verirdim (B60)*” şeklindedir.

Şefkat ve Merhamet Duygusunu Kaybetmiş Birinin İnsanların Gözünde Kaybettiği Değerlere İlişkin Görüşler

Şefkat ve merhamet duygusunu kaybetmiş birinin insanların gözünde neleri kaybettiğine ilişkin öğrenci yanıtlarından elde edilen veriler Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5. Şefkat ve Merhamet Duygusunu Kaybetmiş Birinin İnsanların Gözünde Kaybettiği Değerlere İlişkin Öğrenci Görüşleri

Ana Tema	Alt Temalar	f
Şefkat ve merhamet duygusunu kaybetmiş bir insan, insanların gözünde ne kaybeder?	Değerini	25
	Sevgisini	21
	Şefkat ve merhametini	10
	Güvenini	8
	İnsanlığını	5
	Saygısını	4
	Toplam	73

Tablo 5 incelendiğinde şefkat ve merhamet duygusunu kaybetmiş birinin insanların gözünde hangi değerleri kaybedeceğine ilişkin soruya öğrencilerden 25'i “değerini”, 21' “sevgisini”, 10'ü “şefkat ve merhametini”, 8'i “güvenini”, 5'i “insanlığını” ve 4'ü “saygısını” yanıtını vermişlerdir. Değerini yitirdiğini belirten öğrenci görüşlerinden bazıları şunlardır. “*Herkesin gözünden düşer (A1)*”, “*İnsanların gözündeki değeri azalır (B65)*”, “*İnsanların gözünde küçük düşer*” şeklindedir (B50)”. Sevgisini kaybeder şeklinde ifade eden bazı görüşler de şunlardır. “*Çevresindeki insanlar onu sevmez ve yalnız kalır (A9)*”, “*Bütün sevdiklerini*

kaybeder (B58)”, “İnsanların gözünde sevgisini kaybeder, bu da onun için iyi olmaz (A14)” ve Onda hayvan sevgisi olmadığı için insanlar da onu sevmez (A33).

5) **Sonuç ve Tartışma**

Çalışma yaprağındaki birinci soru öğrencilerin karikatürde gördüklerini başlangıçta doğru olarak algılayıp algılayamamalarını anlamak amacıyla yöneltilmiştir. Bu soru karikatür analizinde ilk aşamadır ve karikatürdeki olay, olgu ve durumun sağlıklı bir biçimde analiz edilebilmesi için önemli bir yere sahiptir. Çünkü bir karikatürdeki olay, olgu ve durumlar başlangıçta doğru olarak betimlenemezse karikatürde verilmek istenen mesaj doğru olarak algılanamayabilir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin hemen hemen tamamı karikatürdeki mesajı doğru olarak algıladıkları belirlenmiştir. Durualp (2006) araştırmasında, karikatür kullanılarak derslerin işlendiği sınıflarda öğrenci başarısının diğer sınıflara göre daha yüksek olduğunu belirlemiştir. Ersoy ve Türkan (2010) yaptıkları çalışmada, öğrencilerin karikatürlerinde yalnızca yakın çevrelerinde değil, dünyada yaşanan sorunları da vurguladıkları görülmüştür. Öğrencilerin bu sorunları günlük yaşam deneyimlerinin yanı sıra, medya, aile ve çevresindeki kişiler, öğretmen, okuduğu kitaplar gibi çok değişik kaynaklardan öğrendikleri belirlenmiştir. Araştırmadaki ikinci soru, öğrencilerin karikatürdeki adamın bu işi yaparken kaybettiği değerler hakkında ne düşündüklerini açıklamaları amacıyla sorulmuştur. Öğrencilerin üçte biri karikatürdeki adamın bu davranışı ile şefkat ve merhametini, dörtte biri hayvan sevgisini ve sekizde biri ise kendi sevgi duygusunu kaybettiğini belirtmişlerdir. Bu duruma göre, araştırmaya katılan ilköğretim öğrencilerinin yaklaşık üçte birinin karikatürde verilmek istenen şefkat ve merhamet değerlerini doğru biçimde algıladıkları görülmektedir. Ekici, Ekici ve Aydın (2007), öğrencilerin kavram yanılgılarının belirlenmesi ve karikatürlerinin bu kavram yanılgılarını gidermedeki etkililiğini araştırdıkları çalışmada öğrencilerle gerçekleştirilen görüşmeler sonucunda kavram karikatürlerinin sadece kavram yanılgılarını tespit etmede değil, onları gidermede de etkili bir araç olduğunu tespit etmişlerdir.

Araştırmadaki üçüncü soru, öğrencilerin karikatürdeki adamın merhamet kelimesini nasıl tarif edeceğine ilişkin sorudur. Bu soru araştırmaya katılan öğrencilerin empatik düşünme becerilerini ölçmek amacıyla sorulmuştur. Karikatürdeki adamın merhamet kelimesini nasıl tarif edeceklerine ilişkin öğrencilerin dörtte biri hayvanlara şiddet uygulamaktır, yine dörtte biri birine acımaktır ve yaklaşık sekizde biri ise merhamet hayvanlara gösterilmez olarak görüş belirtmişlerdir. Bu sonuçlara göre, araştırmaya katılan öğrencilerin yaklaşık yarısı karikatürdeki adam için merhamet kelimesini tarif edemeyeceğini ve merhametin bu adam için önemsiz olduğunu belirttikleri görülmektedir. Öğrencilere, karikatürdeki olayın olduğu yerde olsaydınız ne yapabilirdiniz? Sorusuyla öğrencilerin hayvanlara uygulanan şiddet karşısında verebilecekleri tepkiler ölçülmeye çalışılmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerin yarısına yakını adamın foka vurmasını engelledim, sekizde biri adamı uyarırdım, diğerleri de adamı döverdim, yardım isterdim şeklinde görüş belirttikleri belirlenmiştir. Ersoy (2010)'un araştırma sonucuna göre, araştırmaya katılan öğrenciler sahip oldukları değer, bilgi, duygu ve düşüncelerini karikatür aracılığıyla yazılı olarak açıklayabilmektedir. Araştırmanın son sorusunda şefkat ve merhamet duygusunu kaybetmiş birinin insanların gözünde kaybettiği değerlerin neler olabileceği öğrencilere sorulmuştur. Araştırmaya katılan öğrencilerin görüşlerine göre, şefkat ve merhamet duygusunu kaybetmiş birinin insanların gözünde değerini, sevgisini, şefkat ve merhametini, güvenini, insanlığını ve saygısını kaybedeceği anlaşılmıştır. Akengin ve İbrahimoglu (2010) 'un araştırma bulgularına göre, karikatür temelli

etkinliklerle işlenen Sosyal Bilgiler dersleri, öğrencilerin akademik başarısı üzerinde pozitif yönde bir etkiye sahiptir.

6) Öneriler

Araştırmada, karikatür, resim, şekil vb. sembollerin ilköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin şefkat ve merhamet algıları üzerinde etkili olduğu ve bu sembollerle verilen mesajları doğru algıladıkları belirlenmiştir. Bu yolla verilen mesajların öğrenciler üzerinde daha etkili olduğu bilinmektedir. İlköğretim çağındaki çocuklara, toplumsal tutum ve değerlerin kazandırılmasında uygun; karikatür, resim, şekil vb. sembollerin kullanılması ve bu yollara toplumda kabul gören istendik davranış formlarının kazandırılması gerekmektedir. Bu işlemin düzenli ve sistematik bir eğitim süreci ile yapılması önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

- AKENGİN, H ve İBRAHİMOĞLU, Z. (2010). Effects of Use of Cartoons in Social Studies Course on Students' Academic Achievement and Their Opinions about the Course. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29 (2), 1-19
- ARIK, B. (1998). *Değişen Toplum Değişen Karikatür*. İstanbul: Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Yayınları.
- BAŞAK, A. (2002). *Materyal Kullanımının İlköğretim Okulu Öğrenci Başarısına Etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- BELDİMAN, L., JASCANU, N., & CARCEL, E. (2011). Continuous Education through Contextual Animations. *Anywhere, Anytime - Education on Demand, Vol Ii*, 209-214.
- CENGİZHAN, S. (2011). Prospective Teachers' Opinions about Concept Cartoons Integrated with Modular Instructional Design. *Eğitim ve Bilim-Education and Science*, 36(160), 93-104.
- ÇALIŞKAN, F. (2005). *İlköğretim 4.sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Aktif Öğrenme Yöntemlerinden Çözümlemeli Öykü Yönteminin Öğrencilerin Akademik Başarılarına, Tutumlarına Ve Aktif Öğrenme Düzeylerine Etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- DALACOSTA, K., PAPARRİGOPOULOU-KAMARİOTAKİ, M., & PAVLATOU, E. A. (2011). Can we assess pupil's science knowledge with animated cartoons? *3rd World Conference on Educational Sciences (2011)*, 15, 3272-3276. doi: DOI 10.1016/j.sbspro.2011.04.284
- DOĞANAY, A. (2006). Değerler eğitimi. C. Öztürk (Ed.), *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi* (s. 255-286). Ankara: Pegem Yayıncılık.
- DE FREN, M. (1988), Using Cartoons to Develop Writing and Thinking Skills, *Social Studies Journal*, 79, 221-224.
- DEMETRULİAS, D.A.M. (1982), "Gags, Giggles, Guffaws: Using Cartoons in the Classroom" *Journal of Reading*,
- DURUALP, E. (2006). İlköğretim Sosyal Bilgiler öğretiminde Karikatür Kullanımı. Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- ERSOY, A. (2010). İlköğretimde Değer Kazanımlarının İncelenmesinde Karikatür Kullanımı: Dayanışma Değeri Örneği. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 2010, 29 (2), 79-103.

- ERSOY, A. F., & TURKKAN, B. (2010). Analyzing Social and Environmental Issues Elementary School Students Reflect in their Cartoons. *Egitim ve Bilim-Education and Science*, 35(156), 96-109.
- EKİCİ, F., EKİCİ, E. ve AYDIN, F. (2007). Utility Of Concept Cartoons İn Diagnosing And Overcoming Misconceptions Related To Photosynthesis. *International Journal of Environmental & Science Education*, 2(4), 111–124.
- EULİE, J. (1969). Creating İnterest And Developing Understanding in Social Studies Through Cartoons. *Peabody Journal of Education*, 46(5), 288-290
- EŞGİ, N. (2006). Web Temelli Öğretimde Basılı Materyal ve Yüz Yüze Öğretimin Öğrenci Başarısı Üzerine Etkisi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 4(4), 459-473.
- KABAPINAR, F. (2009). What Makes Concept Cartoons More Effective? Using Research to Inform Practice. *Egitim Ve Bilim-Education and Science*, 34(154), 104-118.
- KEOGH, B., NAYLOR, S., & WILSON, C. (1998). Concept Cartoons: A New Perspective on Physics Education. *Physics Education*, 33(4), 219-224.
- KLEEMAN, G. (2006). Using Cartoons To İnvestigate Social And Environmental İssues. *Ethos*, 14(3), 9-19.
- LYNCH, M. (2012). *Seal of Approval*. http://tr.toonpool.com/cartoons/thesealofapproval_11297 adresinden indirilmiştir.
- MEB. (2005). *İlköğretim sosyal bilgiler dersi (4-5. sınıflar) öğretim programı*. Ankara: Devlet Kitapları Basım Evi.
- ÖZER, A. (1994). *İletişimin Çizgi Dili Karikatür*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- SEFEROĞLU, S. (2006). *Öğretim Teknolojileri Ve Materyal Tasarımı*. Ankara: Pegema Yayıncılık.
- SÖNMEZ, V. (2008). *Öğretim İlke ve Yöntemleri*. Ankara: Anı yayıncılık.
- ŞAŞMAZ-OREN, F., & ORMANCI, U. (2011). Teacher candidate levels of familiarity with the methods, techniques and tools composing the alternative assessment approaches. *3rd World Conference on Educational Sciences (2011)*, 15, 3476-3483.
- TOPUZ, H. (1986). *İletişimde Karikatür ve Toplum*. Eskişehir: Anadolu üniversitesi basımevi.
- YİN, R. K. (2003). *Case Study Research. Design And Methods* (3rd ed.). Thousand Oaks, CA.: Sage.
- YILDIRIM, A. & ŞİMŞEK H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. (Beşinci Bası)*. Ankara: Seçkin Basımevi.